

Eduskunnan Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta
StV@eduskunta.fi

HE 16 / 2018 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Kiitämme mahdollisuudesta lausua valinnanvapauslakiesitykseen. Lausuntopyynnössä yhdistystämme pyydettiin tarkastelemaan esitystä yleisesti kokonaisuutena ja lisäksi erityisesti sote-keskuksen toteutusta.

Suomen Kuntoutusyrittäjät ry on edunvalvontajärjestö ja yhteistyöverkosto, johon kuuluu noin 720 kuntoutuspalveluja tuottavaa yritystä, joilla on 880 toimipistettä eri puolilla Suomea. Valtaosa näistä yrityksistä on pieniä, 1 – 3 hengen yrityksiä, jotka tarjoavat lähipalveluja kotikuntansa asukkaille, työllistävät ja maksavat veronsa Suomeen. Toimialan yritykset ovat jo vuosikymmenien ajan tuottaneet lähipalveluna mm. vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen palveluja.

Arviomme valinnanvapauslakiesityksestä kokonaisuutena – neutraali palveluohjaus on lain onnistumisen ehdoton edellytys

Yhdistyksemme tukee sote-uudistuksen valmistumista siitäkin huolimatta, ettei uudistus ole sosiaali- ja terveydenhuollon mikro- ja pk-palveluntuottajien kannalta täydellinen. Uudistuksen onnistuminen edellyttää toteuttajilta paljon osaamista. Pienten yritysten tulevaisuuden kannalta ratkaisevia ovat maakunnissa tehtävät päätökset ja liikelaitoksen toiminta. Maakuntien päätökset vaikuttavat joko vahvistavasti tai heikentävästi pk-yritysten toimintaedellytyksiin, tämä tulee ilmi myös Työ- ja elinkeinoministeriön 11.4.2018 julkaisemassa raportissa.

Sote-ratkaisun viivästyminen on tuonut pieniin yrityksiin epävarmuutta ja aiheuttanut suurten toimijoiden aggressiivista ja omaehtoista asiakasohjausta. Tämä on näkynyt PK-yrityksissä vähentyneinä läheteasiakkaina. Siksi uudistus pitää toteuttaa ja sen antamat raamit, pelisäännöt, neutraali palveluohjaus ja valvonta on saatava toimimaan mahdollisimman pian, jotta uudistukselle asetetut tavoitteet olisivat saavutettavissa. Tavoitteiksimme on kirjattu **nopeat hoitopolut** ja **kustannustehokkaat lähipalvelut** – nyt on huolehdittava siitä, että myös mikro- ja pk-yritykset ovat jatkossakin tuottamassa työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä edistäviä kuntoutuksen lähipalveluja pienissäkin kunnissa tälle ikääntyvälle kansalle.

Sote-keskus (18 §)

Lakiesityksen sisältämä sote-keskuksen palveluvalikoima on pk-yrittäjyyden näkökulmasta kohtuullinen ja se on myös pidettävä kohtuullisena, jotta myös pienille yrityksille jää mahdollisuus sote-keskusyrittäjyyteen. Vain näin voidaan turvata kansalaisille aito valinnanvapaus, eikä pääse syntymään oligopolia. Erityisalojen osaaminen voidaan toteuttaa joustavasti myös ammatinharjoittajamallilla. Vaatimus sosiaalihuollon ammattihenkilön työsuhteesta osaltaan

heikentää pienten yritysten mahdollisuuksia perustaa sote-keskus. Tuota lainkohtaa on vielä arvioitava uudelleen siten, että yrittäjyys mahdollistetaan myös tuossa ammatissa.

Lakiluonnos antaa mahdollisuuden sote-palveluiden horisontaaliseen ja vertikaaliseen integraatioon. Integraatiosta vastaa maakunta järjestäjänä ja se edellyttää järjestäjätahon vahvaa talous- ja johtamisosaamista. On hyvä, että Suomessa on integraatiota auttamassa sähköinen potilastietojärjestelmä (Kanta-palvelut), jonka kautta asiakkaiden tiedot ovat ammattilaisten käytössä ja johon Kuntoutusyrittäjät on ohjannut ja kouluttanut kuntoutuspalveluja tuottavia kuntoutusyrittäjiä liittymään.

Lakiesityksessä on hyvää se, että asiakassetelin myöntäminen ja rahoitus on maakunnalla eikä sote-keskuksella, näin maakunnan asukkaat ovat tasavertaisemmassa asemassa. On tärkeää, että sote-keskuksena voi toimia pienikin yritys ja siten myös sote-keskusyrittäjäksi on helpompi tulla.

Henkilön tarvitsemien palveluiden integroiminen kaikkia palveluntuottajia sitovan asiakassuunnitelman avulla parantaa paljon hoitoa ja tukea tarvitsevien henkilöiden palvelun vaikuttavuutta. Kun tähän yhdistetään sote-tiedon integraatio, paranee paljon sote-palveluja tarvitsevien henkilöiden palvelu merkittävästi nykyisestä, mikä edistää terveys- ja hyvinvointierojen kaventamista.

Asiakasseteli (24 §)

Valinnanvapauslakiesitykseen kirjattu asiakassetelijärjestelmä on välttämätön edellytys sille, että myös mikro- ja pk- palveluntuottajayrityksillä on mahdollisuus olla mukana tarjoamassa palveluja. Lakiin on kuitenkin vielä selkeämmin kirjattava asiakassetelin käyttöönotto fysioterapiassa ja muussa kuntoutuksessa. Maakunnat on velvoitettava ottamaan asiakassetelit käyttöön niissäkin tilanteissa, joissa maakunnan liikelaitoksella olisi riittävästi resursseja tuottaa palveluita myös itse.

Palvelusetelistä noin kymmenen vuoden aikana kertyneiden kokemusten perusteella on välttämätöntä, että sote-palvelujen järjestäjälle eli maakunnalle säädetään velvoite ottaa asiakasseteli käyttöön ja tarjota sitä aina asiakkaalle. Muuten vaarana on, että asiakassetelin käyttö jää mitättömäksi. Palvelusetelikokemukset ovat olleet myönteisiä kaikilla osapuolilla; sote-palvelujen järjestäjillä, asiakkailla ja yrittäjillä. Myös tämä on vahva perustelu maakunnan velvoitteelle käyttää ja tarjota asiakasseteliä.

Lakitekstiin on tarkennettava ne tilanteet, jolloin maakunta voi vetäytyä velvollisuudestaan tarjota asiakasseteli. Maakunnalla ei saa olla valtaa rajata 24 §:n ensimmäisessä momentissa mainittuja asiakassetelillä annettavien palvelujen valikoimaa pelkästään sillä perusteella, että maakunnan omaa palvelutuotantoa jouduttaisiin supistamaan. Yksityisiä palveluntuottajia ei saa käyttää hätävarana ja lomatuuraajina kuten nykyisin.

Erityisesti asiakasseteli ja henkilökohtainen budjetti tarjoavat asiakkaalle hyvän tavan vaikuttaa omiin palveluihinsa ja tuetun arjen elämiseen. Asiakkaan valinnanvapauden myötä palveluiden tuottajien on kehitettävä jatkuvasti toimintansa laatua, jotta ne pystyvät säilyttämään asiakkaansa. Palvelun asiakaslähtöisyys lisääntyy huomattavissa määrin, koska asiakas voi itse vaikuttaa, mistä palvelunsa hankkii.

Asiakassetelin suuruus on mitoitettava sellaiseksi, että asiakas saa sillä riittävästi laadukasta hoitoa ja hänellä on tosiasiallinen mahdollisuus valita sillä maakunnan hyväksymä palveluntuottaja. Tämän vuoksi on tärkeää, että asiakassetelin arvoa määriteltäessä on otettava huomioon todelliset kustannukset, jotka aiheutuisivat maakunnan liikelaitokselle vastaavan palvelun tuottamisesta.

Asiakassetelin hinnassa on huomioitava fysioterapian ja kuntoutuksen vaativuus. Asiakasseteli ei voi olla aina samansuuruinen, vaan seteliä myönnettäessä on huomioitava asiakkaan tarvitseman

palvelun vaativuuden lisäksi esim. kotikäyntien etäisyys ja terapeutin matkaan käyttämä aika. On tärkeää, että asiakkaalla on oikeus käyttää myös omia varojaan tarvitsemiensa lisäpalveluiden hankkimiseksi asiakassetelin lisäksi.

Henkilökohtainen budjetti

Henkilökohtainen budjetti on erittäin hyvä keino toteuttaa valinnanvapautta. Sen toteutuksessa on varmistettava, että asiakkaalle jää tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa asiakassuunnitelman mukaisten palvelujen painotuksiin, yksityiskohtaiseen sisältöön ja esimerkiksi ajalliseen jaksottamiseen.

Henkilökohtainen budjetti sopii erinomaisesti myös ikääntyvien ihmisten kuntoutukseen, esim. muistisairaiden, kotikuntoutusta tarvitsevien ja tasapaino- ja pidätysongelmista kärsivien henkilöiden kuntoutukseen. Nyt lakiesityksessä henkilökohtaisen budjetin käyttö on maakunnan kannalta pakollista vain vanhuspalvelulain, vammaispalvelulain sekä kehitysvammaisten erityishuoltolain mukaisissa palveluissa. Henkilökohtaisen budjetin käyttöä on syytä näiden lisäksi laajentaa yllä lueteltuihin muihin palveluihin.

Henkilökohtainen budjetti edistää myös uusien palveluiden ja innovaatioiden kehittämistä, mikä tuo tervettä kilpailua ja edistää markkinoiden toimivuutta.

Yhteenveto

Hoidon ja hoivan ohella terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen vaatii vahvaa panostusta terveyden edistämiseen ja sairauksien ennaltaehkäisyyn. Tehokkain keino tähän on työ- ja toimintakyvyn ylläpitäminen.

Esitetty valinnanvapaus on asiakkaalle oikeus. Lakiluonnoksen mukaan asiakkaalla on mahdollisuus kieltäytyä asiakassetelistä tai henkilökohtaisesta budjetista sekä jättää valitsematta sote-keskus. Tässä tapauksessa maakunta osoittaa asiakkaalle sote-keskuksen ja järjestää muut palvelut liikelaitoksensa kautta, mikä vastaa nykytilannetta. Valinnanvapaus siis vahvistaa asiakkaan niin halutessa hänen itsemääräämisoikeuttaan, mutta ei heikennä kenenkään asemaa nykytilaan verrattuna.

Palveluntuottajan vaihtamisen mahdollisuus luo asiakkaalle vaihtoehtoa, jota tämä voi tarvittaessa myös tehokkaasti käyttää. Jo pelkkä uhka asiakkaan menettämisestä kannustaa palveluntuottajia parempaan laatuun, asiakaspalveluun ja vaikuttavuuteen.

Jotta asiakas voi vaikuttaa saamaansa palveluun, on tämän saatava riittävästi tietoa valintamahdollisuuksista, palvelun laadusta ja vaikuttavuudesta sekä saatavuudesta. Potilaslain 5 § (potilaan informointi eri hoitovaihtoehtoista) on osoittautunut nykyisen lainsäädännön kannalta riittämättömäksi, tai ainakaan sen henkeä noudateta. Epäneutraalia palvelunohjausta on tapahtunut monilla paikkakunnilla, myös niillä paikkakunnilla, jossa nyt on meneillään valinnanvapauskokeilut. Epäneutraali palveluohjaus on vahingoittanut jo nyt erityisesti terveysalan pieniä toimijoita.

Suomen Kuntoutusyrittäjät ry on selvittänyt potilaslain 5 §:n nykykäyttöä Valviralta. Valviran vastauksen mukaan asiakkaalle on jo nyt kerrottava kaikista kunnan käyttämistä palvelun järjestämistavoista. Näin ei kuitenkaan ole kaikissa kunnissa toimittu, vaan asiakas on aina yksinkertaisesti ohjattu käyttämään palveluntuottajan omia palveluita. Tämä ei ole asiakkaan edun mukaista.

Jotta asiakkaan valinnanvapaus toimii, on palveluohjauksen oltava ehdottoman neutraalia. Tähän liittyen joko potilaslain 5 §:n käyttöä on valvottava nykyistä tehokkaammin. Järjestäjän ja tuottajan eriyttäminen vahvistaa osaltaan neutraalin palveluohjauksen mahdollisuuksia.

Riittävällä, erilaisia tuottajia ja asiakasryhmiä tasapuolisesti kohtelevalla neuvonnalla ja ohjauksella on ratkaiseva rooli valinnanvapauden tosiasiallisessa toteutumisessa. Siksi on syytä varmistaa, että se toteutuu myös käytännössä. Ehdotamme edelleen, että esimerkiksi Valvira (tuleva Luova) tai Kilpailu- ja kuluttajavirasto KKV arvioisivat lakisääteisesti neutraalin ohjauksen ja neuvonnan toteutumista seuraamalla asiakassetelien ja henkilökohtaisen budjetin käyttöä sekä keräämällä asiakkaiden ja palveluntuottajien palveluohjaukseen liittyvää palautetta säännöllisesti.

Suomessa on noin 18.500 sote-alan yritystä ja 99 % näistä yrityksistä on alle 50 hengen yrityksiä. Näissä yrityksissä on noin 60.000 työntekijää. On tärkeää, että sote-uudistuksessa mahdollistetaan sote-alan yrittäjyys. Tämä edellyttää maakunnan ja sote-yrittäjien avointa vuoropuhelua ja maakunnan tekemiä läpinäkyviä ja ennakoitavissa olevia päätöksiä.

Kunnioittavasti

Suomen Kuntoutusyrittäjät ry

Mikko Utecht
puheenjohtaja
mikko.utecht@kuntoutusyrittajat.fi
046 810 2070

Leila Salonen
toiminnanjohtaja
leila.salonen@kuntoutusyrittajat.fi
040 749 8706